

10. Мясникова, О. В. Инновационный потенциал предприятий и факторы его активизации [Текст] / О. В. Мясникова, А. Л. Кадолюк // Инновационные образовательные технологии. — 2013. — № 1(33). — С. 69–75.

РАЗРАБОТКА МЕТОДИЧЕСКИХ РЕКОМЕНДАЦИЙ К ФОРМИРОВАНИЮ ОТДЕЛА ПО АКТИВИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННОГО ТРУДА СПЕЦИАЛИСТОВ

В статье рассмотрена необходимость активизации инновационного труда специалистов как мощного стимулятора развития экономики Украины. Отмечена необходимость создания отдела по активизации инновационного труда на предприятиях, приведена схема определения его размеров и схема по созданию отдела.

Ключевые слова: активизация инновационного труда специалиста, отдел по активизации инновационного труда специалистов, функции.

Сенічкіна Олена Едуардівна, викладач, кафедра менеджменту та бізнесу, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, Україна, e-mail: milena1508@mail.ru.

Сенічкіна Елена Эдуардовна, преподаватель, кафедра менеджмента и бизнеса, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця, Украина.

Senichkina Olena, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Ukraine, e-mail: milena1508@mail.ru

УДК 338.32.053.4

**Маслак О. І.,
Кошоваленко О. Д.,
Безручко О. О.**

ЗОВНІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено особливості впливу макросередовища на процеси формування, використання та розвитку економічного потенціалу підприємства. Обґрунтовано необхідність оцінювання рівня сприятливості зовнішнього середовища. З цією метою запропоновано використання індексного методу, який передбачає визначення рівня сприятливості макросередовища на основі оцінки його окремих елементів та графічного представлення отриманих результатів.

Ключові слова: економічний потенціал, макросередовище, індексний метод, таксономічний аналіз.

1. Вступ

Підприємство як відкрита економічна система перебуває у постійному взаємозв'язку з зовнішнім середовищем, відповідно й процеси формування, використання та розвитку його економічного потенціалу суттєво залежать від змін макросередовища. В результаті постійної синергетичної взаємодії внутрішніх елементів і зовнішніх факторів визначається стадія життєвого циклу господарюючого суб'єкта, рівень використання його ресурсів та можливостей.

Тому в процесі оцінювання економічного потенціалу підприємства важливо враховувати зовнішні фактори, що дасть можливість визначити «макро» причини неповного використання фактичного потенціалу та несвочасного залучення перспективних ресурсів та можливостей розвитку суб'єкта господарювання.

Особливо актуальною обрана тематика є в умовах динамічних змін зовнішнього середовища, політичної нестабільності та соціально-економічної напруженості в країні, коли пошук резервів розвитку економічного потенціалу стає необхідним етапом у забезпеченні ефективної та прибуткової діяльності підприємства.

2. Аналіз літературних даних і постановка проблеми

Вивченням особливостей формування, використання та розвитку економічного потенціалу підприємства

займалися багато вітчизняних та закордонних вчених: О. В. Ареф'єва [1], Л. А. Квятковська [2], Н. С. Краснокутська [3], Є. В. Лапін [4], О. І. Маслак [2, 5] та ін.

У наукових працях О. В. Ареф'євої [1] розглядається процес формування потенціалу підприємства та вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на нього. Автором було визначено групи факторів зовнішнього середовища, що було використано у нашій статті.

У роботі О. І. Маслак та Л. А. Квятковської [2] досліджено стратегічний потенціал як відкрити, динамічну систему, якості якої проявляються при найбільш ефективному використанні ресурсів підприємства. Авторами наведено підхід до оцінювання стратегічного потенціалу, який враховує позицію господарюючого суб'єкта на ринку та вплив зовнішнього середовища на рівень використання ресурсів і компетенцій підприємства. Деякі наведені у статті принципи були використані в процесі формування власного бачення процесів формування, використання та розвитку економічного потенціалу підприємства та процесу їх оцінки в умовах мінливого зовнішнього середовища.

Авторами було також досліджено роботу Н. С. Краснокутської [3], в якій детально проаналізовано теоретичні основи визначення та формування структури потенціалу господарюючого суб'єкта, методичні підходи щодо його оцінки. Підходи та концепції, наведені в роботі [3], були застосовані в даній статті.

У статті Є. В. Лапіна [4] проведено ґрунтовний аналіз сутності економічного потенціалу промислового

підприємства, принципи, концепції та підходи щодо його оцінки, що було використано при написанні даної статті.

У статті О. І. Маслак [5] представлено методику оцінки інноваційного потенціалу України на основі індексного методу. Основні принципи цієї методики були використані нами для розрахунку загального індексу сприятливості зовнішнього середовища підприємства.

Однак, враховуючи широту та актуальність обраної проблематики, на наш погляд, подальших досліджень потребує вплив макросередовища на рівень використання та розвитку економічного потенціалу підприємства, що є особливо актуальним завданням в умовах динамічних змін ринкової кон'юнктури.

Таким чином, метою даної статті є розробка методичних підходів до оцінювання рівня сприятливості зовнішнього середовища щодо формування, використання та розвитку економічного потенціалу промислового підприємства.

Для досягнення поставленої мети необхідно було вирішити наступні основні задачі:

- згрупувати фактори зовнішнього середовища, які впливають на стан економічного потенціалу господарюючого суб'єкту;
- дослідити вплив макросередовища на процеси формування, використання та розвитку потенціалу;
- описати методику розрахунку «індексу сприятливості зовнішнього середовища» на основі груп показників;
- проаналізувати отримані результати та окреслити основні перспективи їх використання в майбутньому.

3. Результати досліджень зовнішнього середовища економічного потенціалу підприємства

Фактори зовнішнього середовища, що впливають на можливості та загрози ефективного використання та розвитку економічного потенціалу підприємства, пропонуємо згрупувати наступним чином: **інноваційні** — рівень ефективності механізму державної підтримки інноваційного розвитку вітчизняних підприємств, загальний рівень науково-технічного розвитку країни; **інвестиційні** — інвестиційна привабливість країни та галузі, що відповідним чином впливає й на можливості підприємства по залученню інвестицій; **фінансові** — ставки кредитування, рівень дотацій, субвенцій та субсидій держави, фінансові кризи державного, регіонального та галузевого рівнів, інфляція; **кадрові** — якість потенціального трудового потенціалу країни (рівень освіти та інтелектуальності працездатного населення країни); **кон'юнктурні** — представляють загальну стабільність країни, рівень збалансованості попиту та пропозиції на національному ринку; **політичні** — авторитет держави на світовій арені, стосунки з країнами-партнерами, загроза політичних та воєнних конфліктів; **законодавчі** — нормативно-правові акти, які можуть певним чином вплинути на діяльність господарюючого суб'єкта.

Економічний потенціал підприємства зазнає перманентного впливу факторів макросередовища: частина виробничих ресурсів поступає із зовнішнього середовища, відповідно від їх достатності та якості залежить забезпеченість господарюючого суб'єкта засобами та предметами праці; використання економічного потен-

ціалу регулюється законами країни, на території якої функціонує підприємство, суттєво залежить від рівня конкуренції в галузі, від політично-економічного стану держави, платоспроможності споживачів; можливість розвивати потенціал підприємства, використовувати перспективні можливості та ресурси також обумовлюється факторами зовнішнього середовища: наявністю або відсутністю суттєвих митних бар'єрів (при виході на зовнішній ринок), можливостями зайняти нову нішу на ринку, рівня науково-технічного та інтелектуального розвитку країни тощо. Особливості впливу зовнішнього середовища на процеси формування, використання та розвитку економічного потенціалу підприємства більш детально наведено на рис. 1.



Рис. 1. Вплив зовнішнього середовища на процеси формування, використання та розвитку економічного потенціалу підприємства (авторська розробка)

Враховуючи вищенаведені фактори, вважаємо доцільним в процесі оцінки економічного потенціалу підприємства здійснювати також комплексний аналіз сприятливості зовнішнього середовища на основі системи індикаторів макроекономічної ситуації в країні.

З метою його кількісної оцінки пропонуємо розраховувати «індекс сприятливості зовнішнього середовища», який включатиме в себе п'ять груп показників: інноваційні, інвестиційні, кадрові, фінансові, кон'юнктурні. Набір показників, які відображатимуть означені групи, та характер їхнього впливу на економічний потенціал підприємства наведено в табл. 1.

Суть індексного методу полягає в тому, що всі складові сприятливості зовнішнього середовища оцінюються як окремі показники (індекси), кожен з яких відображає рівень впливу своїх факторів на діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання.

На другому етапі індексного методу виконується графічний аналіз отриманих результатів. Відкладається довжина кожного з отриманих векторів, що дає змогу наглядно продемонструвати найбільш критичні сфери зовнішнього впливу на потенціал підприємства [5].

Для визначення індексів сприятливого впливу кожної з означених груп показників на економічний потенціал підприємства використаємо метод таксономічного аналізу [6].

Таблиця 1

Характер впливу факторів зовнішнього середовища на процеси формування, використання та розвитку економічного потенціалу

Групи пок-ів	Показники	Характер впливу на економічний потенціал підприємства	С/Д
Інноваційні	Фінансування інноваційної діяльності підприємства за рахунок держбюджету, млн. грн.	Відображає рівень державної підтримки інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, що створює сприятливі умови для розвитку інноваційної складової потенціалу господарюючого суб'єкта	С
	Кількість наукових організацій	Зростання кількості наукових організацій в країні свідчить про нарощування темпів інноваційного розвитку, створює для вітчизняних підприємств передумови плідної співпраці з науковими центрами та організаціями	С
	Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт, млн. грн.	Відображає загальний обсяг виконаних в країні фундаментальних та прикладних досліджень, наукових технологій та розробок. Відповідно, зростання їхнього обсягу створює можливості щодо оновлення матеріально-технічної бази, застосування нових, більш досконалих технологій на підприємстві. Тобто створює сприятливу середовище для нарощування виробничо-технологічної складової потенціалу	С
	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	Кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю (у відсотковому відношенні) є одним із важливих індикаторів інноваційного та науково-технічного розвитку країни взагалі. Відповідно, зростання цього показника є позитивним зрушенням для економіки держави в цілому та економічного потенціалу підприємства зокрема	С
Інвестиційні	Прямі іноземні інвестиції в Україну, млн. дол. США	Відображають рівень привабливості країни для іноземних інвесторів. Відповідно позитивна динаміка цього показника свідчить про нарощування можливостей вітчизняних підприємств по залученню іноземних капіталовкладень та розвитку інвестиційної складової потенціалу	С
	Прямі іноземні інвестиції з України, млн. дол. США	Відображає рівень капіталовкладень з України, зростання цього показника є позитивним явищем та свідчить про розвиток країни на світовому рівні, налагодження партнерських взаємовідносин на міжнародній арені. Це створює більш сприятливі умови для розвитку інвестиційної та ринкової складових потенціалу	С
	Освоєно інвестицій в основний капітал за рахунок коштів Державного бюджету, млн. грн.	Демонструє рівень участі держави у процесі оновлення матеріально-технічної бази вітчизняних підприємств та соціально-економічного розвитку країни взагалі. Зростання цього показника створює ширші можливості щодо залучення інвестиційних ресурсів та розвитку потенціалу підприємства	С
Фінансові	Середній офіційний курс національної грошової одиниці до 1 дол. США (грн.)	По суті відображає непряме котирування національної валюти та долара США, відповідно зростання цього показника свідчить про зниження купівельної спроможності гривні та є наслідком інфляції, фінансової кризи та інших негативних зрушень в економіці країни. А це негативно впливає на можливості розвитку всіх складових економічного потенціалу вітчизняних підприємств	Д
	Індекс споживчих цін, %	Відображає зміни у часі цін, характеризує інфляційні процеси в країні. Зростання показника свідчить про зростання цін на всі товари, роботи, послуги, погіршення макроекономічної ситуації в країні, відповідно, негативно впливаючи на процеси формування та розвитку потенціалу підприємства	Д
	Індекс цін виробників промислової продукції, %	Демонструє зміни цін промислової продукції у часі. Свідчить про зростання цін промислової продукції та є негативним фактором, адже може призвести до втрати традиційних споживачів	Д
	Облікова ставка НБУ	Являє собі ціну за рефінансування комерційних банків Національним банком України. Відповідно, її зростання приводить до зростання вартості кредитних коштів для юридичних та фізичних осіб, що тим самим ускладнює залучення зовнішніх фінансових ресурсів та негативно впливає на формування фінансової та інших складових потенціалу господарюючого суб'єкта	Д
Кадрові	Кількість осіб, що навчалися у ВНЗ I–IV рівнів акредитації, тис. осіб	Зазначені показники мають однаковий вплив на економічний потенціал підприємств. Вони відображають рівень інтелектуального розвитку та освіченості потенційних трудових ресурсів. Тому, відповідно, створюють умови розвитку трудової складової економічного потенціалу підприємства	С
	Кількість аспірантів на кінець року, осіб		С
	Кількість докторантів на кінець року, осіб		С
	Виїзд спеціалістів з науковими ступенями за межі України, осіб	Є дестимулюючим фактором щодо можливостей розвитку потенціалу вітчизняних підприємств. Адже виїзд висококваліфікованих спеціалістів закордон негативно впливає на загальний інтелектуальний рівень трудового потенціалу, потребує більшого вкладення коштів в розвиток та навчання кадрів. До того ж тенденція цього показника до зростання є ще одним індикатором погіршення загального соціально-економічного рівня в країні	Д
Кон'юнктурні	Валовий внутрішній продукт, млн. грн.	Розраховуються як різниця між випуском у ринкових цінах і проміжним споживанням у цінах покупців, є одним із головних показників економічної стабільності країни. Тому зростання цього показника свідчить про позитивні зрушення в національній економіці та є сприятливим фактором зовнішнього середовища для розвитку потенціалу вітчизняних підприємств	С
	Обсяг реалізованої промислової продукції, млн. грн.	Зростання цього показника свідчить про позитивну динаміку в економіці країни	С
	Зведений бюджет України, млн. грн.	Сукупність усіх бюджетів, що входять до складу бюджетної системи України. Зростання цього показника є свідченням зміцнення економіки країни, нарощування розміру ВВП та інших макроекономічних показників	С
	Загальні обсяги експорту товарів, млн. дол. США	Відображають стан та розвиток відносин країни з іноземними партнерами, позицію держави на світовому ринку. Відповідно, зростання цих показників свідчить про активізацію обміну товарами та послугами з іншими країнами, успішність глобалізаційних та інтеграційних процесів та є позитивним фактором щодо можливостей розвитку потенціалу вітчизняних господарюючих суб'єктів	С
	Загальні обсяги імпорту товарів, млн. дол. США		С

Він включає в себе декілька етапів:

1) збір необхідних для розрахунку даних, їх групування;

2) стандартизація показників за допомогою формул:
— для стимуляторів:

$$x'_{ij} = \frac{x_{ij}}{x_{\min}}, \quad (1)$$

— для дестимуляторів:

$$x'_{ij} = \frac{x_{\min}}{x_{ij}}, \quad (2)$$

де x_{ij} — значення i -ого показника в момент часу j ; x_{\min} — мінімальне значення i -ого показника в досліджуваному періоді.

3) побудова еталонного вектору X_0 , який включатиме в себе найкращі значення обраних для аналізу показників за весь період дослідження;

4) визначення відстані між окремими спостереженнями і векторами еталону:

$$C_{i0} = \sqrt{\sum_{j=1}^m (x'_{ij} - x_{0j})^2}, \quad (3)$$

де x'_{ij} — стандартизоване значення j -ого показника i -ого об'єкта; x_{0j} — стандартизоване значення j -ого показника в еталоні;

5) розрахунок таксономічного показника здійснюється за допомогою наступної формули:

$$K_i = 1 - d_i, \quad (4)$$

де d_i — допоміжна величина, яка потребує додаткових розрахунків:

$$d_i = \frac{C_{i0}}{C_0}, \quad (5)$$

$$C_0 = \bar{C}_0 + 2S_0, \quad (6)$$

$$\bar{C}_0 = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m C_{i0}, \quad (7)$$

$$S_0 = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (C_{i0} - \bar{C}_0)^2}. \quad (8)$$

Реалізація усіх наведених етапів та результати розрахунків індексів сприятливості зовнішнього середовища по групах наведено в табл. 2–4. Графічно результати розрахунків наведено на рис. 2.

Протягом 2002–2004 р.р. спостерігаються низькі значення всіх індексів сприятливості зовнішнього середовища, крім фінансового. Так, курс національної валюти у цей період характеризувався стабільністю — на рівні 5,32–5,33 грн. за 1 дол. США. До того ж, такий курс гривні був досить високим порівняно з 7,79 грн./дол. США у 2009 р.

Усі інші індекси сприятливості зовнішнього середовища були низькими у цей період. Адже 2002–2004 р.р. хоча й характеризувалися макроекономіч-

ною стабільністю і загалом позитивною динамікою, однак вони були першим етапом виходу економіки країни з періоду досить тривалої латентної кризи. В цілому показники вітчизняної економіки в абсолютних вимірах залишалися вкрай низькими. Варто відзначити, що певна позитивна динаміка в економіці України на початку 2000-х років обумовлена переважно впливом зовнішніх, ніж внутрішніх факторів. Зокрема, сприятлива кон'юнктура на зовнішніх ринках металургійної та хімічної промисловості, які є одними з основних товарних груп українського експорту. Що стосується державних інструментів регулювання макроекономічного стану, то припинення економічного спаду було також результатом реалізації курсу соціально-економічного розвитку України, проголошеного ще у жовтні 1994 р.

У 2005 р. індекси сприятливості зовнішнього середовища за усіма складовими характеризувалися незначними змінами порівняно з попередніми періодами: індекс інноваційної складової знизився внаслідок зменшення державного фінансування інноваційної діяльності та зменшення питомої ваги підприємств, що впроваджували інновації. Індекси інвестиційної та фінансової складових залишалися практично незмінними. Суттєво зріс індекс сприятливості кадрової складової: зросла кількість випускників вищих навчальних закладів, кількість спеціалістів вищої кваліфікації, в той же час зменшилася кількість спеціалістів з науковими ступенями, які виїхали закордон.

Варто відзначити, що протягом 2001–2004 р.р. темпи зростання ВВП України були вищими за середні по країнах СНД, а з 2005 р. цей показник суттєво погіршився, у цьому періоді нижчим, ніж в Україні, він був у тій же у Киргизстану [7].

З 2006 по 2008 р. спостерігалася загалом позитивна динаміка індексів сприятливості зовнішнього середовища. Суттєвими негативними змінами характеризувалася лише фінансова складова у 2008 році: знизився курс національної валюти, зросла інфляція з 16,6 % до 22,3 %, зросла облікова ставка з 8,4 % до 12 %. Така ситуація пов'язана ускладненням умов доступу до зовнішніх джерел фінансування, погіршенням фінансового стану підприємств, зниженням платоспроможності населення у січні — вересні 2008 року у зв'язку з початком світової фінансово-економічної кризи.

У 2009 р. практично вдвічі зменшився індекс зовнішньої сприятливості за інноваційною складовою: суттєво зменшилося фінансування інноваційної діяльності за рахунок Державного бюджету, дещо зменшилася кількість наукових організацій та питома вага підприємств, що займалися інноваціями.

У цьому ж періоді практично вдвічі кількість інвестицій в основний капітал за рахунок коштів Державного бюджету. Знизився курс національної валюти — до 7,79 грн. за 1 дол. США порівняно з 5,27 грн. за 1 дол. США у попередньому періоді, таким чином в період з жовтня 2008 р. по листопад 2009 р. гривня здевальвувала на 60 % [7, 8].

2010 рік був ознаменований поступовим виходом країни з кризи, покращенням загального економічного стану.

Взагалі в першому півріччі 2010 р. більшість видів економічної діяльності в Україні характеризувалася позитивною динамікою [9].

Таблиця 2

Вихідні дані для визначення індексів сприятливості зовнішнього середовища

Групи	Показники	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Інноваційні	Фінансування інноваційної діяльності підприємств за рахунок Держбюджету, млн. грн.	X_{11}	45,5	93,0	63,4	28,1	114,4	144,8	336,9	127,0	87,0	149,2	224,3
	Кількість наукових організацій	X_{12}	1491	1487	1505	1510	1452	1404	1378	1340	1303	1255	1208
	Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт, млн. грн.	X_{13}	2496,8	3319,8	4112,4	4818,6	5354,6	6700,7	8538,9	8653,7	9867,1	10349,9	11252,7
	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	X_{14}	18,0	15,1	13,7	11,9	11,2	14,2	13,0	12,8	13,8	16,2	17,4
Інвестиційні	Прямі іноземні інвестиції в Україну, млн. дол. США	X_{21}	4555,3	5471,8	6794,4	9047,0	16890,0	21607,3	29542,7	35616,4	40053,0	44806,0	50333,9
	Прямі іноземні інвестиції з України, млн. дол. США	X_{22}	155,7	144,3	166,0	198,6	219,5	243,3	6196,6	6203,1	6226,3	6868,3	6899,7
	Освоєно інвестицій в основний капітал за рахунок коштів Державного бюджету, млн. грн.	X_{23}	1378	3570	7945	5077	6846	10458	11576	6687	10952	18395	17141
Фінансові	Середній офіційний курс національної грошової одиниці до 1 дол. США (грн.)	X_{31}	5,3266	5,3327	5,3192	5,1247	5,0500	5,0500	5,2672	7,7912	7,9356	7,9676	7,9910
	Індекс споживчих цін, %	X_{32}	99,4	108,2	112,3	110,3	111,6	116,6	122,3	112,3	109,1	104,6	99,8
	Індекс цін виробників промислової продукції, %	X_{33}	105,7	111,1	124,1	109,5	114,1	123,3	123,0	114,3	118,7	114,2	100,3
	Облікова ставка НБУ	X_{34}	7,0	7,0	9,0	9,5	8,5	8,4	12,0	10,3	7,8	7,8	7,6
Кадрові	Кількість осіб, що навчалися у ВНЗ I-IV рівнів акредитації, тис. осіб	X_{41}	2109	2270	2437	2575	2709	2787	2813	2764	2599	2491	2312
	Кількість аспірантів на кінець року, осіб	X_{42}	25306	27106	28412	29866	31293	32497	33344	34115	34653	34192	33640
	Кількість докторантів на кінець року, осіб	X_{43}	1168	1220	1271	1315	1373	1418	1476	1463	1561	1631	1814
	Вийзд спеціалістів з науковими ступенями за межі України, осіб	X_{44}	77	92	87	53	43	52	30	31	35	50	56
Кон'юнктурні	Валовий внутрішній продукт, млрд. грн.	X_{51}	225,81	267,34	345,11	441,45	544,15	720,73	948,06	913,35	1082,57	1302,08	1408,89
	Обсяг реалізованої промислової продукції, млрд. грн.	X_{52}	226,53	289,12	400,76	468,56	551,73	717,07	917,03	806,55	1065,12	1329,27	1400,68
	Зведений бюджет України, млрд. грн.	X_{53}	61,95	87,32	105,87	134,18	171,81	219,94	297,89	272,97	314,50	398,55	445,52
	Загальні обсяги експорту товарів, млрд. дол. США	X_{54}	17,96	20,68	32,67	34,23	38,37	49,29	66,97	39,69	51,41	68,39	68,81
	Загальні обсяги імпорту товарів, млрд. дол. США	X_{51}	16,97	20,34	28,99	36,14	45,04	60,62	85,54	45,43	60,74	82,61	84,66

Таблиця 3

Матриця стандартизованих значень показників для розрахунку індексів сприятливості зовнішнього середовища

Групи показників	Показники	Стандартизовані значення											Еталон
		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Інноваційні	X ₁₁	1,62	3,31	2,26	1,00	4,07	5,15	11,99	4,52	3,10	5,31	7,98	11,99
	X ₁₂	1,23	1,23	1,25	1,25	1,20	1,16	1,14	1,11	1,08	1,04	1,00	1,25
	X ₁₃	1,00	1,33	1,65	1,93	2,14	2,68	3,42	3,47	3,95	4,15	4,51	4,51
	X ₁₄	1,61	1,35	1,22	1,06	1,00	1,27	1,16	1,14	1,23	1,45	1,55	1,61
Інвестиційні	X ₂₁	1,00	1,20	1,49	1,99	3,71	4,74	6,49	7,82	8,79	9,84	11,05	11,05
	X ₂₂	1,08	1,00	1,15	1,38	1,52	1,69	42,94	42,99	43,15	47,60	47,81	47,81
	X ₂₃	1,00	2,59	5,77	3,68	4,97	7,59	8,40	4,85	7,95	13,35	12,44	13,35
Фінансові	X ₃₁	1,05	1,06	1,05	1,01	1,00	1,00	1,04	1,54	1,57	1,58	1,58	1,00
	X ₃₂	1,00	1,09	1,13	1,11	1,12	1,17	1,23	1,13	1,10	1,05	1,00	1,00
	X ₃₃	1,05	1,11	1,24	1,09	1,14	1,23	1,23	1,14	1,18	1,14	1,00	1,00
	X ₃₄	1,00	1,00	1,29	1,36	1,21	1,20	1,71	1,47	1,11	1,11	1,09	1,00
Кадрові	X ₄₁	1,00	1,08	1,16	1,22	1,28	1,32	1,33	1,31	1,23	1,18	1,10	1,33
	X ₄₂	1,00	1,07	1,12	1,18	1,24	1,28	1,32	1,35	1,37	1,35	1,33	1,37
	X ₄₃	1,00	1,04	1,09	1,13	1,18	1,21	1,26	1,25	1,34	1,40	1,55	1,55
	X ₄₄	2,57	3,07	2,90	1,77	1,43	1,73	1,00	1,03	1,17	1,67	1,87	1,00
Кон'юнктурні	X ₅₁	1,00	1,18	1,53	1,95	2,41	3,19	4,20	4,04	4,79	5,77	6,24	6,24
	X ₅₂	1,00	1,28	1,77	2,07	2,44	3,17	4,05	3,56	4,70	5,87	6,18	6,18
	X ₅₃	1,00	1,41	1,71	2,17	2,77	3,55	4,81	4,41	5,08	6,43	7,19	7,19
	X ₅₄	1,00	1,15	1,82	1,91	2,14	2,75	3,73	2,21	2,86	3,81	3,83	3,83
	X ₅	1,00	1,20	1,71	2,13	2,65	3,57	5,04	2,68	3,58	4,87	4,99	5,04

Таблиця 4

Розрахунок індексів сприятливості зовнішнього середовища по групам (на основі таксономічного аналізу)

Групи пок-ів	\bar{C}_{i0}	S_{i0}	C_0	Таксономічні показники										
				2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Інноваційні	7,76	3,02	13,80	0,21	0,33	0,26	0,18	0,40	0,49	0,91	0,45	0,35	0,51	0,71
Інвестиційні	28,88	22,42	73,72	0,33	0,33	0,35	0,34	0,35	0,36	0,89	0,86	0,90	0,98	0,99
Фінансові	0,45	0,23	0,92	0,92	0,84	0,57	0,58	0,69	0,62	0,15	0,19	0,33	0,34	0,36
Кадрові	0,97	0,68	2,33	0,26	0,07	0,15	0,61	0,75	0,65	0,87	0,87	0,88	0,70	0,61
Кон'юнктурні	5,99	3,66	13,30	0,19	0,23	0,30	0,36	0,43	0,56	0,71	0,60	0,74	0,93	1,00

Знизилися інфляція до 9,1 %, облікова ставка НБУ скоротилася до 7,8 %, що позитивно відзначилося на індексі сприятливості зовнішнього середовища за фінансовою складовою. Зріс також індекс сприятливості зовнішнього середовища за кон'юнктурною складовою за рахунок збільшення обсягів експорту та імпорту товарів.

Економічна активність в експортоорієнтованих галузях промисловості була обумовлена відновленням економіки основних торговельних партнерів України, вигідними цінами на міжнародних ринках на основні експортні товари України, збільшенням попиту на продукцію таких галузей, як виробництво та розподілення газу та води, енергії, добувної промисловості [9].

У 2011 р. в економіці України продовжується відновлення зростання після кризового періоду 2008–2009 р.р.: збільшення припливу капіталів, активізація банківського сектору, відновлення інвестиційних програм, зростання обсягів виробництва та реалізації продукції практично в усіх галузях промисловості. У цьому році тривала

підготовка до проведення Євро-2012, що створювало попит на будівельно-монтажні роботи; відбулося підвищення тарифів на газ, опалення та електроенергію для населення, що мало вплив на інфляційні процеси в країні та на фінансовий стан підприємств з виробництва цих видів ресурсів [10].

2012 рік демонструє позитивну динаміку всіх складових сприятливості зовнішнього середовища. Варто відзначити, що стагнація в експортному секторі викликала зменшення обсягів виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції, низькі показники розвитку в будівництві, транспорті тощо. Цим обумовлений дуже незначний приріст обсягів експорту, при цьому кон'юнктурна складова отримала найвище значення в 2012 р., це пов'язано з тим, що значення показників цієї складової були найвищими за весь період аналізу саме в цьому році, однак їх абсолютне значення та відносне відхилення були не достатньо високими.

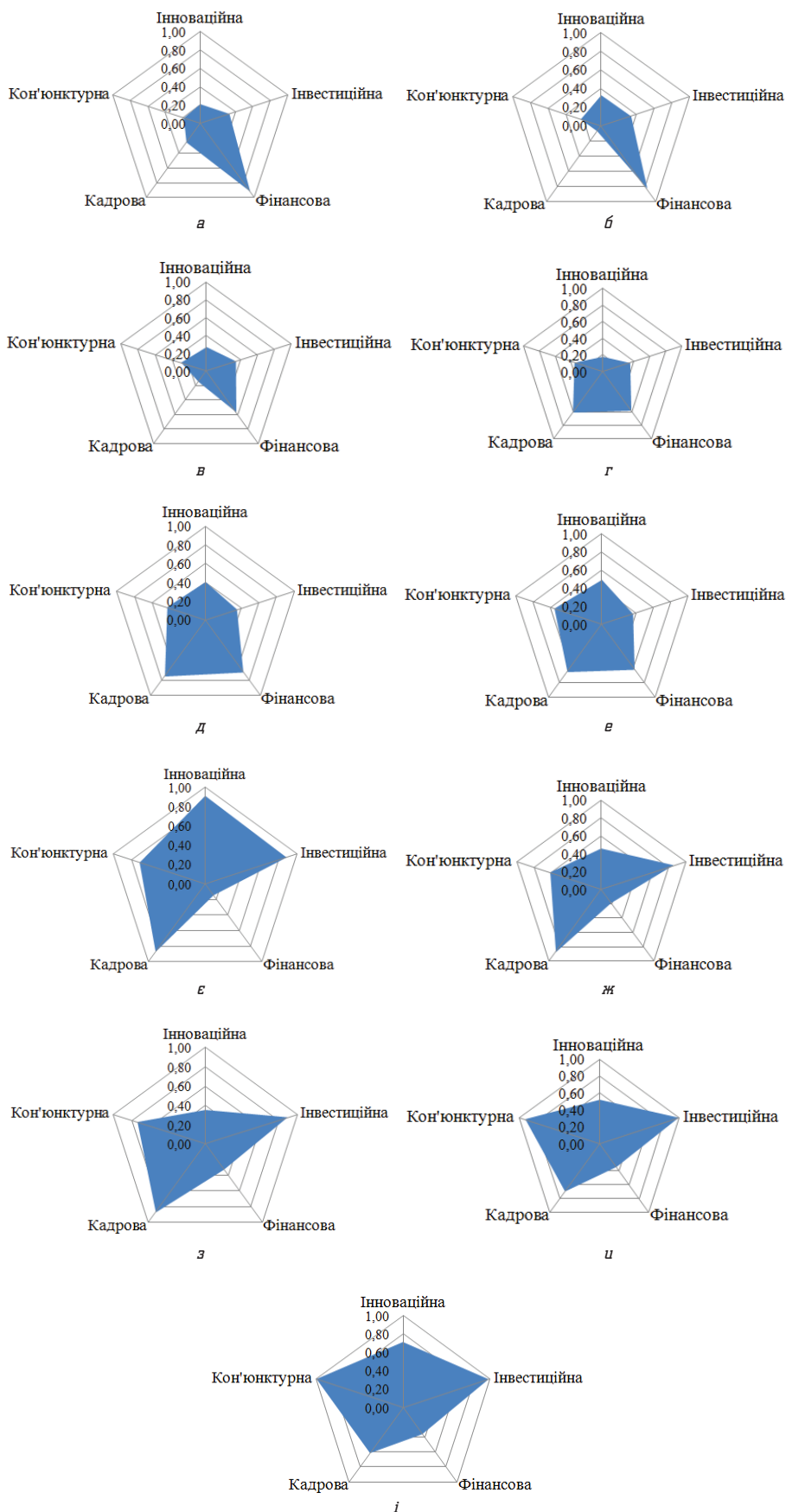


Рис. 2. Графічні моделі індексів сприятливості зовнішнього середовища по групах (на основі таксономічного аналізу) за: *a* — 2002; *б* — 2003; *в* — 2004; *г* — 2005; *д* — 2006; *е* — 2007; *є* — 2008; *ж* — 2009; *з* — 2010; *и* — 2011; *і* — 2012

Головним джерелом позитивної динаміки в 2012 р. був внутрішній попит в країні, обумовлений високими споживчими витратами та активізацією інвестиційної діяльності [11].

Для розрахунку загального індексу сприятливості зовнішнього середовища пропонуємо перевести усі розраховані індекси за складовими елементами у бали, використавши при цьому шкалу Харрінгтона (табл. 5).

Таблиця 5

Шкала оцінювання індексів сприятливості зовнішнього середовища

Індекс	Рівень сприятливості складових зовнішнього середовища	Бальна оцінка
[0–0,2]	Критичний	1
(0,2–0,37]	Низький	2
(0,37–0,63]	Задовільний	3
(0,63–0,8]	Достатній	4
(0,8–1,0]	Високий	5

Загальний індекс сприятливості зовнішнього середовища можемо розрахувати як середнє арифметичне з отриманих бальних оцінок складових макросередовища (табл. 6).

Для оцінювання рівня сприятливості зовнішнього середовища на основі отриманого загального індексу сприятливості пропонуємо використати наступну шкалу:

- [0–1] — критичний;
- (1–1,85] — низький;
- (1,85–3,15] — задовільний;
- (3,15–4] — достатній;
- (4–5] — високий.

Таким чином, найбільш сприятливим для використання та розвитку економічного потенціалу вітчизняних підприємств макросередовище України було в 2008 р., коли загальний індекс сприятливості склав 4 бали та відповідав високому рівню. Достатньо високим був цей показник в 2010 та 2011 р.р., коли економіка країни характеризувалася певним поживленням та відновленням у після кризовий період.

Таблиця 6

Визначення загального індексу сприйнятливості зовнішнього середовища

Групи показників	Таксономічні показники										
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Інноваційні	2	2	2	1	3	3	5	3	2	3	4
Інвестиційні	2	2	2	2	2	2	5	5	5	5	1
Фінансові	5	5	3	3	4	3	1	1	2	2	2
Кадрові	2	1	1	3	4	4	5	1	5	4	3
Кон'юнктурні	1	2	2	3	3	3	4	3	4	5	1
Загальний індекс сприйнятливості зовнішнього середовища	2,40	2,40	2,00	2,40	3,20	3,00	4,00	2,60	3,60	3,8	2,20

4. Висновки

Отже, в статті здійснено огляд факторів зовнішнього середовища, які впливають на процеси формування, використання та розвитку економічного потенціалу підприємства. Запропоновано методику розрахунку індексу сприйнятливості зовнішнього середовища на основі таксономічного аналізу. Представлено набір показників для оцінювання та охарактеризовано їх вплив на економічний потенціал господарюючого суб'єкта. Здійснено реалізацію даного підходу на прикладі ринкової кон'юнктури України протягом 2002–2012 років. У майбутніх дослідженнях планується дослідити особливості врахування факторів макросередовища та рівня використання економічного при розробці програм розвитку підприємства в умовах циклічних коливань.

Література

1. Ареф'єва, О. В. Економічні засади формування потенціалу підприємства [Текст] / О. В. Ареф'єва, Т. В. Харчук // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 7(85). — С. 71–76.
2. Маслак, О. І. Основні етапи оцінювання стратегічного потенціалу підприємства [Текст] / О. І. Маслак, Л. А. Квятковська // Економічні науки. Серія «Економіка та менеджмент»: Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. — 2012. — Вип. 9 (34). — Ч. 1. — С. 201–210.
3. Краснокутська, Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: [Текст]: навч. пос. / Н. С. Краснокутська. — К.: Центр навчальної літератури, 2005. — 352 с.
4. Лапін, Є. В. Економічний потенціал підприємства промисловості: формування, оцінка, управління [Текст] / Є. В. Лапін // Вісник СумДУ. Серія Економіка. — 2007. — Т. 2. — С. 63–71.
5. Maslak, O. The estimation of innovative potential of Ukraine [Text] / O. Maslak, D. Kozhushko // Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. Серія «Економічні науки». — 2014. — № 1(3). — С. 9–18.
6. Плюта, В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях: Методы таксономии и факторного анализа [Текст] / В. Плюта; пер. с пол. В. В. Иванова; ред. В. М. Жуковский. — М.: Статистика, 1980. — 151 с.
7. Гейць, В. М. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь [Текст] / за заг. ред. В. М. Гейця. — К.: НВЦ НБУВ, 2009. — 687 с.
8. Соскін, О. Фінансово-економічні ризики розвитку України в умовах сучасної кризи [Електронний ресурс] / О. Соскін. — Режим доступу: \www/URL: http://kibit.com.ua/ru/press/articles/?view=303. — 20.05.2014.

9. Економіка України після кризи: орієнтири стратегічних реформ [Текст] / Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська та ін.; за ред. Я. А. Жаліло. — К.: НІСД, 2010. — 104 с.
10. World Economic Forum [Electronic resource]. — Available at: \www/URL: http://www.weforum.org/. — 20.05.2014.
11. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році. Звернення Президента України до Верховної Ради України VII скликання [Текст]. — К.: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2012. — 74 с.

ВНЕШНЯЯ СРЕДА ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ

Исследованы особенности влияния макросреды на процессы формирования, использования и развития экономического потенциала предприятия. Обоснована необходимость оценки уровня благоприятности внешней среды. С этой целью предложено использование индексного метода, который предполагает определение уровня благоприятности макросреды на основе оценки его отдельных элементов и графического представления полученных результатов.

Ключевые слова: экономический потенциал, макросреда, индексный метод, таксономический анализ.

Маслак Ольга Іванівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського, Україна, e-mail: oimaslak@yandex.ua.

Коноваленко Олександр Дмитрович, кандидат технічних наук, доцент, кафедра транспортних технологій, Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського, Україна, e-mail: altx.konovalenko@mail.ru.

Безручко Ольга Олександрівна, аспірант, кафедра економіки, Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського, Україна, e-mail: olga-bezruchko@mail.ru.

Маслак Ольга Ивановна, доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой экономики, Кременчугский национальный университет им. М. Остроградского, Украина.

Коноваленко Александр Дмитриевич, кандидат технических наук, доцент, кафедра транспортных технологий, Кременчугский национальный университет им. М. Остроградского, Украина.

Безручко Ольга Александровна, аспирант, кафедра экономики, Кременчугский национальный университет им. М. Остроградского, Украина.

Maslak Olga, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskiy National University, Ukraine, e-mail: oimaslak@yandex.ua.

Konovalenko Olexandr, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskiy National University, Ukraine, e-mail: altx.konovalenko@mail.ru.

Bezruchko Olga, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskiy National University, Ukraine, e-mail: olga-bezruchko@mail.ru